

УДК 811.161:311.2

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-12.26>

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЙ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ»

Філюк Лілія Миколаївна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільних наук

Одеського національного медичного університету
пров. Валіховський, 2, Одеса, Україна

Проблема професійного іміджу є дуже актуальною в умовах зростання конкуренції в усіх видах суспільно-орієнтованої та клієнтоцентричної діяльності. Різні науки, пропонуючи дефініції професійного іміджу, роблять власні акценти, децю звужуючи сутність поняття. Проаналізовані приклади визначень поняття «професійний імідж» демонструють суттєві розбіжності у його тлумаченні, тому виникає проблема виділення ключових моментів, які б фіксували найбільш значущі характеристики досліджуваного поняття. Ми вважаємо, що цей підхід може бути реалізований шляхом залучення контент-аналізу. Проведене дослідження виявило 10 основних компонентів, що з різних боків характеризують аналізоване поняття: 1) акмеологічний; 2) культурний; 3) соціальний; 4) психологічний; 5) професійний; 6) діяльнісний; 7) аксіологічний; 8) моральний; 9) особистісний; 10) представницький. Проведене дослідження виявило, що найбільш значущими для розуміння поняття професійного іміджу є професійний та представницький компоненти, достатньо велику вагу має діяльнісний компонент, у половині дефініцій присутні психологічний та соціальний компоненти. Певне значення відіграє особистісний компонент, значно менше виражені акмеологічний та аксіологічний компоненти. Найменш значущими виявилися культурний та моральний компоненти. Таким чином, сутність поняття «професійний імідж» характеризується наступними основними рисами: 1) головними складовими є, по-перше, здатність і готовність фахівця якісно виконувати професійні обов'язки, по-друге, здатність і готовність відповідати актуальному професійному образу; 2) необхідною є демонстрація реальних дій для удосконалення як професійних, так і індивідуально-особистісних рис; 3) дані щодо представленості психологічного, соціального та особистісного компоненту свідчать, що одна половина дослідників обирає принцип «здаватися, а не бути», друга половина віддає перевагу принципу «бути, а не здаватися»; 4) прагнення до самовдосконалення фахівця, його ціннісні установки відіграють певну роль у побудові професійного іміджу, проте не є вирішальними; 5) світоглядні особливості фахівця не мають вагомозначення для формування та сприйняття професійного іміджу.

Ключові слова: професійний імідж, контент-аналіз, компонент, дефініція, поняття.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Проблема професійного іміджу є дуже актуальною в умовах зростання конкуренції в усіх видах суспільно-орієнтованої та клієнтоцентричної діяльності. Огляд різнотипних джерел дозволяє зробити висновок, що питання іміджу цікавлять представників багатьох наук, зокрема психології, іміджелогії, соціології, культурології, педагогіки тощо. Кожна з них робить акцент на тих аспектах професійного іміджу, що близькі до предмету її дослідження; разом із тим, при цьому нерідко нівелюються ті особливості, які не входять до сфери зацікавлення конкретних наук. Ми вважаємо, що такий підхід децю збіднює розуміння сутнісного наповнення поняття «професійний імідж». Саме тому ми вирішили розглянути зазначене поняття з лінгвістичних позицій, які в даному випадку виконують системотворчу роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для з'ясування особливостей поняття «профе-

сійний імідж» методом суцільної вибірки ми дібрали та проаналізували 40 дефініцій, представлених у наукових та навчально-наукових джерелах. Зокрема, були проаналізовані тексти монографій, дисертацій, авторефератів дисертацій, наукових статей, підручників і посібників. З метою ілюстрації проведеної роботи ми наводимо 10 визначень поняття «професійний імідж» (таблиця 1).

Формулювання мети і завдань статті. Наведені приклади визначень поняття «професійний імідж» демонструють суттєві розбіжності у його тлумаченні, тому виникає проблема виділення ключових моментів, які б фіксували найбільш значущі характеристики досліджуваного поняття. Ми вважаємо, що цей підхід може бути реалізований шляхом залучення контент-аналізу. Таким чином, мета статті полягає у контент-аналізі дефініцій професійного іміджу, що дозволить виявити фундаментальні компоненти цього поняття.

Тлумачення поняття «професійний імідж»

№	Автор, джерело	Зміст поняття
1	Бондаренко І. І. (Бондаренко, 2015, с. 33)	Професійний імідж – цілісний образ спеціаліста, цілеспрямовано сформований у свідомості колег з метою підвищення професійної взаємодії та спрямований на підвищення престижності професії
2	Волошко Л. (Волошко, 2016, с. 105)	Професійний імідж – образ суб'єкта-носія, сукупність його візуальних характеристик та поведінкових актів, сформованих у певному професійному середовищі з метою успішної соціальної адаптації та самоактуалізації
3	Євтушенко Г. В. (Євтушенко, 2016, с. 631)	Професійний імідж – це емоційний образ, сформований із багатьох формотворчих компонентів, який визначає рольову відповідність особистості фахівця до стандартів та вимог його професії в очах колег і суспільства
4	Коркішко А. В. (Коркішко, 2018, с. 134)	Професійний імідж – це цілеспрямовано сформований образ, який повністю відповідає специфіці професії, залежить від особистісних і професійних якостей, усвідомлено створюваний із метою досягнення професіоналізму, майстерності та кар'єрного росту з опорою на спеціальну підготовку в закладі освіти та практичний досвід
5	Кравець Р. Е. (Кравець, 2019, с. 55)	Професійний імідж – це складний соціально-психологічний і педагогічний феномен, що передбачає створення обліку конкретної професії. Це сукупність уявлень про те, як повинна виглядати й поводитися людина певної професії
6	Митцева О. С. (Митцева, 2018, с. 196)	Професійний імідж – багатогранне, міждисциплінарне поняття, суть якого синтезує соціальний образ характеристик представників певної соціально-професійної групи відповідно до очікування суспільства. Водночас він є цілісним, динамічним та інтегративним образом, обумовленим професійною діяльністю суб'єкта, а саме «Місією особистості», позитивною «Я-концепцією», зорієнтованою на «Я-бажане, Ідеальне», що сприяє постійному професійному та особистісному саморозвитку та самовдосконаленню сучасного фахівця. Метою професійного іміджу є досягнення суб'єктом-прообразом професійних та особистісних цілей щодо забезпечення координації дій, психічних станів учасників трудового процесу
7	Ніколаєску І. О. (Ніколаєску, 2011, с. 8)	Професійний імідж – це форма життєвого вияву спеціаліста, за допомогою якої він, активуючи особистісно-ділові якості, професійно та особистісно самоутверджується
8	Прус Н. О. (Прус, 2017, с. 3)	Професійний імідж – це образ, що формується в процесі професійної діяльності, набуває професійних характеристик і залежить від відповідності очікуванням суспільства і професійної групи
9	Савченко Н. А. (Савченко, 2015, с. 56)	Професійний імідж – персоніфікований образ професії, тобто узагальнений емоційно забарвлений образ типового її представника, який має символічну природу, що характеризується навіюванням, та здійснює психологічний вплив на оточуючих. Це складний соціально-психологічний та педагогічний феномен, який передбачає створення образу конкретної професії. Він створюється і розвивається в процесі певної професійної діяльності і є фактором підвищення її ефективності
10	Серман Л. І. (Серман, 2020, с. 78)	Професійний імідж – багатоаспектний феномен, що виникає в соціальному середовищі та функціонує як регулятор соціальних взаємин; сукупність зовнішніх візуальних характеристик і поведінкових актів, що об'єднує систему професійних знань, умінь і навичок на шляху до досягнення професійного успіху

Виклад основного матеріалу дослідження.

Проведене нами дослідження дозволило виділити 10 основних компонентів, що з різних боків характеризують аналізоване поняття: 1) акмеологічний; 2) культурний; 3) соціальний; 4) психологічний; 5) професійний; 6) діяльнісний; 7) аксіологічний; 8) моральний; 9) особистісний; 10) представницький.

Акмеологічний компонент у дібраних визначеннях характеризується наступним

чином: 1) особистісний саморозвиток; 2) самовдосконалення сучасного спеціаліста; 3) професійний саморозвиток; 4) досягнення професійних вершин; 5) самоактуалізація; 6) досягнення професіоналізму, майстерності та кар'єрного росту; 7) професійне та особистісне самоствердження; 8) професійна самореалізація.

Культурний компонент міститься у таких тезах: 1) культурна характеристика; 2) культура вербального і невербального спілкування;

3) культуротворча функція; 4) культурологічні знання.

Соціальний компонент представлений наступними дефініціями: 1) соціальна характеристика; 2) суспільне значення; 3) успішна соціальна адаптація; 4) соціальна роль; 5) репутація; 6) відповідність особистості фахівця до стандартів та вимог його професії в очах колег і суспільства; 7) соціальний образ характеристик представників певної соціально-професійної групи; 8) очікування суспільства; 9) сукупність соціально-комунікативних якостей; 10) соціально бажаний образ; 11) гармонійна взаємодія суб'єкта з оточуючим світом; 12) соціально-пізнавальна функція; 13) очікування суспільства; 14) регулятор соціальних взаємин; 15) вимоги соціального оточення.

Психологічний компонент характеризується за допомогою таких тез: 1) вплив на емоційно-психологічну сферу реципієнта; 2) емоційний і психологічний вплив; 3) побудова відносин; 4) емоційний образ; 5) система психологічних якостей; 6) психічний стан учасників трудового процесу; 7) прагнення прийняття партнерами; 8) емоційно забарвлений образ; 9) психологічний захист; 10) психологічна стійкість; 11) міжособистісна взаємодія; 12) психологічні знання; 13) психологічний вплив на оточуючих.

Професійний компонент представлений такими дефініціями: 1) професійна діяльність; 2) специфіка певної професії; 3) перспективи професійної кар'єри; 4) професійна самореалізація; 5) компетенції і характеристики, необхідні для певної професії; 6) професійні характеристики; 7) професійно значимі якості; 8) досягнення цілей професійної діяльності; 9) наявність спеціальної підготовки; 10) наявність практичного досвіду; 11) професійний успіх; 12) професійні знання, уміння і навички; 13) реалізація професійних функцій; 14) професійний стереотип; 15) просування кар'єрними сходами; 16) професійне навчання; 17) виробничо-проблемна ситуація; 18) вимоги професійного оточення.

Діяльнісний компонент визначається таким чином: 1) власна популяризація або реклама; 2) суб'єкт діяльності; 3) зростання авторитету; 4) формування образу спеціаліста у свідомості колег; 5) професійна взаємодія; 6) сукупність поведінкових актів; 7) модель поведінки; 8) манера поведінки; 9) створення обліку конкретної професії; 10) сукупність уявлень про те, як повинна поводитися людина певної професії; 11) взаємодія особистості, професійних

вимог і цільової аудиторії; 12) вибір певної моделі поведінки; 13) досягнення професійних та особистісних цілей; 14) життєвий вияв спеціаліста; 15) практична діяльність; 16) робота над собою в період становлення творчої особистості.

Аксіологічний компонент міститься у наступних тезах: 1) підвищення престижності професії; 2) позитивні сторони образу; 3) негативні сторони образу; 4) цінності професійного середовища; 5) життєві цінності; 6) цінності професійної діяльності; 7) внутрішні установки.

Моральний компонент представлений такими дефініціями: 1) моральні якості; 2) моральні норми ділової поведінки; 3) моральні норми конкретного просторово-предметного оточення.

Особистісний компонент втілюється у таких характеристиках: 1) конкретні особистісні якості; 2) Я-концепція; 3) особистісні якості; 4) світогляд; 5) професійно значимі особистісні якості; 6) «Місія особистості»; 7) особистісно-ділові якості; 8) сукупність індивідуально-особистісних якостей; 9) особисті здібності; 10) конкурентоспроможність; 11) життєва компетентність; 12) форма життєвого прояву фахівця; 13) усвідомлення власних можливостей.

Представницький компонент фіксується у наступних дефініціях: 1) цілеспрямований образ; 2) цілісний, динамічний, інтегративний образ; 3) риси обліку людини; 4) сукупність візуальних характеристик; 5) емоційно забарвлений образ фахівця; 6) зовнішність; 7) голос і мовлення; 8) система особистісних якостей; 9) сукупність уявлень про те, як повинна виглядати людина певної професії; 10) образ професійної ролі спеціаліста; 11) образ особи, обумовлений вимогами професії; 12) сприйняття образу спеціаліста його професійним та соціальним оточенням; 13) образ-стереотип; 14) елементи презентації та самопрезентації; 15) образ соціально-професійної ролі; 16) статусна функція; 17) персоніфікований образ професії; 18) зовнішні візуальні характеристики; 19) уявлення про фахівця інших людей; 20) успішна презентація професійних та особових якостей.

Кожне із дібраних визначень ми розглянули як таке, що має або не має виділених нами компонентів. Нижче представлена таблиця, що містить інформацію про 10 наведених прикладів дефініцій поняття «професійний імідж» (таблиця 2).

Таблиця 2

Представленість компонентів дефініції поняття «професійний імідж»

№	Акм	Кул	Соц	Псих	Проф	Діял	Аксі	Мор	Особ	Пред
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

Проведений аналіз виявив, що перше визначення базується на професійному, діяльнісному, аксіологічному та представницькому компонентах; для другого визначення характерні акмеологічний, соціальний, професійний, діяльнісний та представницький компоненти; третє визначення містить соціальний, психологічний та професійний компоненти; у четвертому визначенні зафіксовані акмеологічний, професійний, діяльнісний та представницький компоненти; п'яте визначення охоплює соціальний, психологічний, професійний, діяльнісний та представницький компоненти; шосте визначення базується на акмеологічному, соціальному, психологічному, професійному, діяльнісному, особистісному та представницькому компонентах; сьоме визначення включає акмео-

логічний, професійний, діяльнісний та особистісний компоненти; восьме визначення охоплює соціальний, професійний, діяльнісний та представницький компоненти; дев'яте визначення ґрунтується на соціальному, психологічному, професійному, діяльнісному та представницькому компонентах; десяте визначення базується на акмеологічному, соціальному, професійному, діяльнісному та представницькому компонентах.

Здійснений контент-аналіз виявив, що акмеологічний компонент притаманний 27,5% визначень поняття «професійний імідж», культурний – 10,0%, соціальний – 50,0%, психологічний – 50,0%, професійний – 87,5%, діяльнісний – 62,5%, аксіологічний – 17,5%, моральний – 7,5%, особистісний – 45,0%, представницький – 77,5% (рисунк 1).

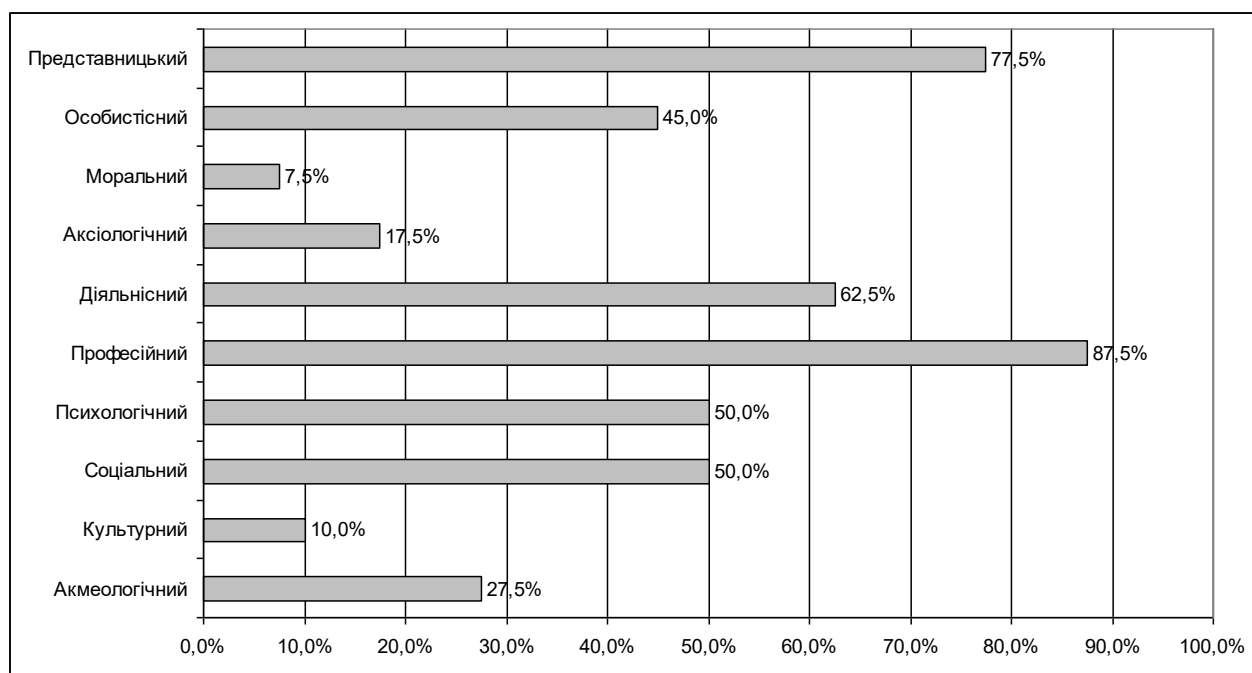

Рис. 1. Розподіл компонентів у визначенні поняття «професійний імідж»

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження виявило, що найбільш значущими для розуміння поняття професійного іміджу є професійний та представницький компоненти, достатньо велику вагу має діяльнісний компонент, у половині дефініцій присутні психологічний та соціальний компоненти. Певне значення відіграє особистісний компонент, значно менше виражені акмеологічний та аксіологічний компоненти. Найменш значущими виявилися культурний та моральний компоненти.

Таким чином, сутність поняття «професійний імідж» характеризується наступними основними рисами: 1) головними складовими є, по-перше, здатність і готовність фахівця якісно виконувати професійні обов'язки, по-друге, здатність і готовність відповідати актуальному професійному образу; 2) необхідною є демонстрація реальних дій для удосконалення як професійних, так і індивідуально-особистісних

рис; 3) дані щодо представленості психологічного, соціального та особистісного компоненту свідчать, що одна половина дослідників обирає принцип «здаватися, а не бути», друга половина віддає перевагу принципу «бути, а не здаватися»; 4) прагнення до самовдосконалення фахівця, його ціннісні установки відіграють певну роль у побудові професійного іміджу, проте не є вирішальними; 5) світоглядні особливості фахівця не мають вагомого значення для формування та сприйняття професійного іміджу.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що результати проведеного дослідження можуть допомогти у з'ясуванні основної сутності професійного іміджу як узагальненої категорії поза її зв'язком із конкретною сферою діяльності. В подальшому це допоможе сконструювати загальноприйнятне визначення, яке задовольняло б вимогам усіх наук, предметом дослідження яких є або потенційно може бути професійний імідж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В. І. Критерії, показники та рівні сформованості професійного іміджу майбутніх учителів технології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2015. Вип. 52. С. 32–39.
2. Волошко Л. Особистісно-професійний імідж майбутніх фахівців соціономічної сфери як наукова категорія професійної педагогіки. *Молодь і ринок*. 2016. № 1. С. 103–107.
3. Євтушенко Г. В. Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 630–634.
4. Коркішко А. В. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи : дис. ... канд. пед. наук. Слов'янськ, 2018. 357 с.
5. Кравець Р. Е. Концептуальний простір поняття «професійний імідж» у наукових психолого-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 65. С. 53–57.
6. Митцева О. С. Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 59. С. 191–200.
7. Ніколаєску І. О. Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Черкаси, 2011. 23 с.
8. Прус Н. О. Формування професійного іміджу майбутнього викладача іноземних мов: дис. канд. пед. наук. Дніпро, 2017. 242 с.
9. Савченко Н. А. Професійний імідж учителя початкової школи як предмет психолого-педагогічних досліджень. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 53. С. 55–62.
10. Серман Л. І. Педагогічні умови формування професійного іміджу у майбутнього вчителя іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2020. 250 с.

REFERENCES

1. Bondarenko, V. I. (2015). Kryteriyi, pokaznyky ta rivni sformovanosti profesijnoho imidzhu maybutnikh uchyteliv tekhnolohiyi [Criteria, indicators and levels of formation of the professional image of future teachers of technology]. In *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Vol. 52. Pp. 32–39 [in Ukrainian].
2. Voloshko, L. (2016). Osobystisno-profesijnyy imidzh maybutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoyi sfery yak naukova katehoriya profesijnoyi pedahohiky [Personal and professional image of future specialists in the socioeconomic sphere as a scientific category of professional pedagogy]. In *Molod' i rynek*. Vol. 1. Pp. 103–107 [in Ukrainian].
3. Yevtushenko, H. V. (2016). Imidzh suchasnoho vykladacha: sutnist' ta osoblyvosti formuvannya [The image of a modern teacher: the essence and peculiarities of formation]. In *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*. Vol. 11. Pp. 630–634 [in Ukrainian].
4. Korkishko, A. V. (2018). Pedahohichni umovy formuvannya profesijnoho imidzhu maybutnikh mahistriv pedahohiky vyshchoyi shkoly [Pedagogical conditions for the formation of the professional image of future masters of pedagogy of a higher school]: dys. kand. ped. nauk. Slovyans'k. 357 p [in Ukrainian].

5. Kravets', R. E. (2019). Kontseptual'nyu prostir ponyattya "profesiynnyu imidzh" u naukovykh psykholoho-pedahohichnykh doslidzhennyakh [The conceptual space of the concept of "professional image" in scientific psychological and pedagogical research]. In *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahal'noosvitniy shkolakh*. Vol. 65. Pp. 53–57 [in Ukrainian].
6. Myttseva, O. S. (2018). Profesiynnyu imidzh fakhivtsya: sut', funktsiyi, struktura [Professional image of a specialist: essence, functions, structure]. In *Pedahohika ta psykholohiya: zbirnyk naukovykh prats'*. Vol. 59. Pp. 191–200 [in Ukrainian].
7. Nikolayesku, I. O. (2011). Rozvytok profesiynoho imidzhu sotsial'noho pedahoha v pislyadyplomniy osviti [Development of the professional image of a social pedagogue in postgraduate education]: avtoref. dys. kand. ped. nauk. Cherkasy. 23 p [in Ukrainian].
8. Prus, N. O. (2017). Formuvannya profesiynoho imidzhu maybutn'oho vykladacha inozemnykh mov [Formation of the professional image of the future teacher of foreign languages]: dys. kand. ped. nauk. Dnipro. 242 p [in Ukrainian].
9. Savchenko, N. A. (2015). Profesiynnyu imidzh uchytelya pochatkovoyi shkoly yak predmet psykholoho-pedahohichnykh doslidzhen' [The professional image of the primary school teacher as a subject of psychological and pedagogical research]. In *Psykholoho-pedahohichni problemy sil's'koyi shkoly*. Vol. 53. Pp. 55–62 [in Ukrainian].
10. Serman, L. I. (2020). Pedahohichni umovy formuvannya profesiynoho imidzhu u maybutn'oho vchytelya inozemnykh mov [Pedagogical conditions for the formation of a professional image of a future teacher of foreign languages]: dys. kand. ped. nauk. Kyiv. 250 p [in Ukrainian].

CONTENT ANALYSIS OF DEFINITIONS OF THE CONCEPT "PROFESSIONAL IMAGE"

Filiuk Liliia Mykolaivna

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Social Sciences
Odesa National Medical University
2, Valikhovskiy Lane, Odesa, Ukraine*

The problem of professional image is very relevant in the conditions of growing competition in all types of socially oriented and client-centric activities. Different sciences, offering definitions of professional image, make their own accents, somewhat narrowing the essence of the concept. The analyzed examples of definitions of the concept of "professional image" demonstrate significant differences in its interpretation, therefore, the problem of identifying key points that would capture the most significant characteristics of the studied concept arises. We believe that this approach can be implemented by involving content analysis. The conducted research revealed 10 main components that characterize the analyzed concept from different angles: 1) acmeological; 2) cultural; 3) social; 4) psychological; 5) professional; 6) operational; 7) axiological; 8) moral; 9) personal; 10) representative.

The conducted research revealed that the professional and representative components are the most significant for understanding the concept of professional image, the activity component is of sufficient weight, psychological and social components are present in half of the definitions. The personal component plays a certain role, the acmeological and axiological components are much less pronounced. The least significant were the cultural and moral components. Thus, the essence of the concept of "professional image" is characterized by the following main features: 1) the main components are, firstly, the ability and willingness of a specialist to qualitatively perform professional duties, and secondly, the ability and willingness to meet the current professional image; 2) it is necessary to demonstrate real actions to improve both professional and individual-personal traits; 3) data on the representation of the psychological, social and personal component indicate that one half of the researchers chooses the principle of "appearing, not being", the other half prefers the principle of "being, not appearing"; 4) the desire for self-improvement of a specialist, his values play a certain role in building a professional image, but are not decisive; 5) the worldview features of a specialist are not of significant importance for the formation and perception of a professional image.

Key words: professional image, content analysis, component, definition, concept.